

*Білоконь Ю.М., старший науковий співробітник, УкрНДІ «Ресурс», м. Київ,
ORCID: 0000-0001-5503-7247*

*Сторож О.В., к.с.-г.н., начальник відділу, УкрНДІ «Ресурс»,
ORCID: 0009-0006-2372-5436*

*Шевчук Л.М., заступник начальника відділу, УкрНДІ «Ресурс» м. Київ,
ORCID: 0009-0001-8419-2331*

*Грицун В.М., старший науковий співробітник, УкрНДІ «Ресурс», м. Київ,
ORCID: 0009-0002-8893-0001*

Bilokon Yu., Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine, "Honored Worker of Industry of Ukraine.

Storozh O., Ph.D. Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

Shevchuk L., Deputy Head of the Department, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

Grytsun V., Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

СТРАХУВАННЯ ЗАПАСІВ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДЕРЖАВНИХ РЕЗЕРВІВ

INSURANCE OF STOCKS OF MATERIAL VALUES OF STATE RESERVES

У статті досліджені питання, пов'язані із запровадженням нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву, а саме здійснення страхування матеріальних цінностей державних резервів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування. З метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних

резервів в обсязі, достатньому для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають обов'язковому страхуванню, запропоновано враховувати ступені ризику при розміщенні їх запасів на відповідальне зберігання та резервування. Для класифікації ступенів ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, визначені критерії оцінки, які характеризують важливість для забезпечення життєдіяльності суспільства та подолання різноманітних викликів, пов'язаних із цим. Відповідно до критеріїв оцінювання ступеня ризику, при розміщенні матеріальних цінностей державного матеріального резерву на відповідальне зберігання та резервування, їх запаси класифіковані, як такі, що мають високий, середній та незначний ступень ризику, здійснена відповідна оцінка запасів номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву за напрямками. При цьому, до високого ступеня ризику віднесені запаси матеріальних цінностей енергетичного напрямку, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, водночас запаси продовольчого напрямку номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву можуть бути віднесені до незначного ступеня ризику.

Ключові слова: державний матеріальний резерв, державні резерви, запаси матеріальних цінностей, напрями номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, страхування матеріальних цінностей.

The article studies issues related to the introduction of new approaches to the storage of material values of the state reserve, namely the insurance of material values of state reserves placed for responsible storage and reservation. In order to optimize the costs associated with the need for the state to guarantee full and timely financing of state reserves in an amount sufficient for their proper provision, when determining the nomenclature of material values of the state material reserve subject to compulsory insurance, it is proposed to take into account the degree of risk when placing their reserves for responsible storage and reservation.

For the classification of risk levels of stocks of material assets of the state material reserve placed for responsible storage and reservation, the evaluation criteria are defined, which characterize the importance for ensuring the life of society and overcoming various challenges associated with this. In accordance with the criteria for assessing the degree of risk, when placing material values of the state material reserve for responsible storage and reservation, their reserves are classified as having a high, medium and insignificant degree of risk, an appropriate assessment of the stocks of the nomenclature of material values of the state material reserve in the directions is carried out. At the same time, the stocks of material values of the energy direction placed for responsible storage and reservation are attributed to a high degree of risk, while the stocks of the food direction of the nomenclature of material values of the state material reserve can be attributed to a small degree of risk.

Keywords: state material reserve, state reserves, stocks of material values, directions of nomenclature of material values of state material reserve, insurance of material values.

Постановка проблеми. Створення запасів матеріальних цінностей для подолання можливих ризиків дефіциту ресурсів у зв'язку із необхідністю ведення військових дій, природних або техногенних катаклізмів, несприятливої ситуації на ринку для певних груп товарів є невід'ємним елементом державної політики більшості розвинутих держав. Кожна країна визначає цілі політики у сфері державних резервів та механізми її реалізації, зважаючи на фінансову спроможність, власні особливості організації життєдіяльності суспільства та моделі державного управління. Управлінська діяльність у цій сфері потребує врахування різних аспектів життєдіяльності країни, створення належних умов та застосування різних механізмів для досягнення оптимального результату.

Запаси матеріальних цінностей у державних резервах є важливим компонентом державної безпеки України, які у сукупності з іншими складовими створюють економічний та оборонний потенціал держави, що насамперед впливає на стабільність та добробут країни, впевненість громадян у соціальній захищеності [10].

Не викликає сумнівів необхідність зберігання в сучасних умовах запасів матеріальних цінностей в державному резерві. Водночас вимагає удосконалення здійснення самих процесів формування номенклатури, накопичення та підтримання в належному стані таких ресурсів [10].

Широкомасштабна збройна агресія РФ, необхідність здійснення заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру і виконання першочергових робіт з ліквідації їх наслідків, а також забезпечення стабілізації економіки – незворотність впливу цих подій на життєдіяльність країни та зобов'язання адекватного реагування на них - черговий раз привертають увагу до питання накопичення і підтримання у необхідних обсягах запасів матеріальних цінностей державних резервів.

Разом з тим, як відмічено у стратегії реформування системи державного матеріального резерву, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року № 771 – р, відсутність запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву в обсягах, які передбачені рішеннями Кабінету Міністрів України, і, як наслідок, неспроможність забезпечення виконання встановлених на законодавчому рівні призначень державного резерву, є однією з першочергових проблем, які вимагають розв'язання у сучасній ситуації [10].

Розв'язання цієї, а також інших визначених проблем планується забезпечити шляхом реалізації низки стратегічних цілей, у тому числі і запровадженням нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву.

Одним з показників досягнення стратегічних цілей визначено забезпечення зберігачами якісного та кількісного зберігання матеріальних цінностей державного резерву відповідно до вимог нормативно-правових актів [10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування системи державного матеріального резерву розглядалися у працях фахівців у сфері державного управління (серед яких Світлана Коваленко, Віктор Мельник) [6, 7], дотримання законодавства при здійсненні операцій з матеріальними цінностями державного матеріального резерву досліджували юристи (Ігор Близнюк, Олена Сахарова) [3, 9], окремі питання реформування системи державного резерву розглядалися у попередніх роботах авторів статті [1, 2], водночас, питання запровадження нових підходів до зберігання матеріальних цінностей, у тому числі страхування матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, нормативно-правове забезпечення визначення номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають страхуванню, вимагають окремого розгляду, що і становить мету даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Прийняття Верховною Радою України у серпні 2023 року Закону України «Про державні резерви» [8] (далі – Закон) спрямоване на реалізацію завдання, яке доцільно віднести до першочергових завдань стратегії реформування системи державного матеріального резерву.

До знакових новацій, які запроваджуються цим Законом і можуть бути кваліфіковані у якості нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державних резервів, є норма щодо їх страхування при розміщенні на відповідальне зберігання та резервування.

Зокрема, абзацами 2 та 3 частини першої статті 11 Закону встановлено, що «запаси матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, підлягають обов'язковому страхуванню на випадок втрати, псування, пошкодження, знищення, у тому числі внаслідок стихійних лих, техногенних катастроф, нещасних випадків, протиправних дій третіх осіб.

Номенклатура матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають страхуванню, визначається Кабінетом Міністрів України» [8].

Безумовно, з метою захисту державних майнових інтересів в частині збереження запасів державного матеріального резерву, а також зважаючи на негативну практику їх збереження у попередніх періодах, доцільно було б запровадження обов'язкового страхування для всієї номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву.

Водночас, попередній аналіз загальнодоступної інформації щодо вартості страхування майна свідчить, що у середньому вона десь становить орієнтовно 0,05% до 0,3% від вартості застрахованого майна та залежить від набору застрахованих ризиків, типу товарних запасів тощо [11, 5].

Отже, зобов'язання відповідального зберігача та резерванта щодо укладення договору страхування матеріальних цінностей державного матеріального резерву на користь держави автоматично збільшуватиме вартість таких послуг.

Таким чином, з метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних резервів в обсягах, достатніх для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей, що підлягають обов'язковому страхуванню, на нашу думку, необхідно враховувати ступені ризику при розміщенні їх запасів на відповідальне зберігання та резервування.

При цьому, ступені ризику запасів матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, пропонується оцінювати за такими критеріями, а саме:

- попит у матеріальних цінностях задовольняється переважно за рахунок закупівель по імпорту, питома вага, яких у загальному обсязі становить більше 50 відсотків;

- важливість матеріальних цінностей для забезпечення сталого функціонування економіки;

- попит у матеріальних цінностях може бути забезпечений за рахунок продукції вітчизняного виробництва;

- наявність відомчих, регіональних, виробничих або індивідуальних запасів аналогічних матеріальних цінностей;

- універсальність використання матеріальних цінностей для забезпечення виконання законодавчо встановлених призначень, у тому числі без здійснення додаткових переробок;

- необхідність зберігання матеріальних цінностей на об'єктах підвищеної небезпеки;

- довготерміновий цикл виготовлення матеріальних цінностей;

- кількість виявлених у минулих періодах порушень відповідальними зберігачами правил і умов зберігання, незабезпечення збереження матеріальних цінностей державних резервів, у тому числі самовільного відчуження, крадіжок, відмов від зберігання тощо.

Відповідно до критеріїв оцінювання ступеня ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, пропонуємо їх класифікувати, як такі, що мають високий, середній та незначний ступень ризику.

Частиною другою статті 9 Закону встановлено, що номенклатура матеріальних цінностей державних резервів формується за продовольчим, медичним, технічним, сировинним та енергетичними напрямками [8].

Виходячи із запропонованих критеріїв ступеня ризику запасів матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, а також з огляду на міркування стосовно запобігання розголошенню інформації з обмеженим доступом, спробуємо здійснити їх відповідну оцінку за напрямками номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву. При цьому, оцінка ступеня ризику запасів за окремими позиціями номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву може бути здійснена із застосуванням запропонованих критеріїв за аналогічною схемою.

Зокрема, зволікання із виконанням Україною зобов'язань стосовно імплементації вимог директиви 2009/ЄС [4] щодо створення та утримання стабілізаційних запасів нафти і нафтопродуктів, майже повна залежність від зовнішніх поставок нафтопродуктів, важливість для забезпечення сталого функціонування економіки, універсальність для забезпечення виконання законодавчо встановлених призначень, необхідність зберігання на об'єктах підвищеної небезпеки тощо – є підставами для віднесення запасів матеріальних цінностей енергетичного та сировинного (енергетичні позиції) напрямів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, до високого ступеня ризику.

Запаси матеріальних цінностей державного матеріального резерву за технічним напрямом, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, які призначені для забезпечення виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; належать до середнього ступеня ризику, що пов'язане із довготривалим циклом виробництва, важливістю для забезпечення сталого функціонування економіки, частковою закупівлею за імпортом тощо. Разом з тим, існує імовірність наявності відомчих (регіональних) запасів аналогічних матеріальних цінностей у ДСНС та місцевих органів виконавчої влади.

Наявність досить потужного потенціалу агропромислового комплексу країни з вирощування та переробки харчової продукції, можливість забезпечення потреб продукцією вітчизняного виробництва, запаси аналогічних ресурсів на різних стадіях виробництва та споживання (у виробників, дистриб'юторів, торгових мережах, домогосподарствах тощо), дають підстави стверджувати стосовно відповідності запасів матеріальних цінностей за продовольчим та сировинним (продовольчі позиції) напрямками, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, незначному ступеню ризику.

Враховуючи специфічність створення і використання запасів лікарських засобів та медичних приладів у державному матеріальному резерві,

можна стверджувати про необхідність зваженого, професійного підходу до формування самої номенклатури за цим напрямом, а отже здійснення оцінки та класифікації цих запасів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, а також окремих позицій цієї номенклатури, свідчить, що вони можуть мати високий, середній або незначний ступень ризику.

При цьому, слід зазначити, що здійснення оцінки за ступенями ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, як за напрямами номенклатури, а також за окремими позиціями, є актуальним для сьогоднішнього і повинно корегуватися в залежності від зміни ситуації у подальшому.

Висновки. Запровадження страхування запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування є вагомим чинником нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву, що спрямоване на забезпечення зберігачами якісного та кількісного зберігання запасів державного резерву відповідно до вимог нормативно-правових актів.

З метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних резервів в обсягах, достатніх для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей, що підлягають обов'язковому страхуванню, необхідно враховувати ступені ризику від розміщення їх запасів на відповідальне зберігання та резервування.

Для класифікації ступенів ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, запропоновані критерії оцінки, які характеризують важливість для забезпечення життєдіяльності суспільства та подолання різноманітних викликів, пов'язаних із цим.

До високого ступеня ризику віднесені запаси матеріальних цінностей енергетичного напрямку, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, водночас запаси продовольчого напрямку номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву можуть бути віднесені до незначного ступеня ризику.

Здійснення оцінки ступенів ризику і відповідно класифікація запасів матеріальних цінностей, які розміщені на відповідальне зберігання та резервування є надзвичайно чутливим та залежним від дії зовнішніх та внутрішніх факторів, отже є актуальним для сьогоднішнього і повинно корегуватися в залежності від зміни ситуації у подальшому.

Список використаних джерел:

1. Білоконь Ю.М., Сторож О.В. // Деякі аспекти реформування системи державного матеріального резерву у сучасних реаліях // Вісник наці-

онального університету цивільного захисту України. Сер. : Державне управління. 2023. Вип. 4 (106). С. 98-108.

2. Білоконь Ю.М., Сторож О.В., Шевчук Л.М., Грицун В.М. // Нові підходи до збереження матеріальних цінностей у державних резервах // Електронний журнал. Дніпровського аграрно-економічного університету. Державне управління: Удосконалення та розвиток. № 3 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3237>.

3. Близнюк І.Л. Особливості виявлення злочинів, що вживаються у системі державного матеріального резерву України. // Вісник ДУВС. Дніпро, 2018. №4 (42). С. 146-154.

4. Директива ради 2009/119/ЄС від 14 вересня 2009 року зобов'язання держав-членів підтримувати мінімальний рівень резервів сировини нафти та/або нафтопродуктів. URL : https://ips.ligazakon.net/document/EU090139?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.53672430.759990127.1713508850-586931611.1713508850#_gl=1*mgd510*_gcl_au*Nzk5OTMyNTMwLjE3MTM1MDg4NDk.

5. Карпенко А.В. В зоні ризику: як захистити запаси продукції та витратних матеріалів? Страхування товарних запасів : веб сайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=v-zoni-riziku-ak-zahistiti-zapasi-produkcii-ta-vitratnih-materialiv>.

6. Коваленко С.О. Державний матеріальний резерв України: проблеми та перспективи функціонування. // Вісник ХНАУ. Економічні науки. Харків, 2016. № 1. С. 100-108.

7. Мельник В.І., Погріщук Б.В. Організаційно-економічні засади перспективного розвитку державного резерву України // Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка. Ужгород, 2020. Вип. 1 (55). С. 48-52.

8. Про державні резерви : Закон України від 09 серпня 2023 року № 3310 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3310-20#Text>.

9. Сахарова О.Б. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються у процесі відпуску матеріальних цінностей з державного резерву України // Наука і Правоохорона. 2019, № 1(43). С. 236-245.

10. Стратегія реформування системи державного матеріального резерву на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року № 771-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2022-%D1%80#Text>.

11. Страхування майна від ризиків стихійних лих. Страхування : веб сайт. URL: <https://consoris.com.ua/mayno/>.

References:

1. Belokon Yu.M., Storozh O.V.// Some aspects of reforming the system of state material reserve in modern realities//Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Sir.: Public administration. – 2023. - Vol. 4 (106). - S. 98-108.
2. Belokon Yu.M., Storozh O.V., Shevchuk L.M., Gritsun V.M. // New approaches to the preservation of material values in state reserves//Electronic journal. Dnipro Agrarian and Economic University. Public Administration: Improvement and Development. №3 2024. / <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3237>
3. Bliznyuk I.L. Features of detection of crimes committed in the system of state material reserve of Ukraine .// Bulletin of DUVS. Dnipro, 2018. №4 (42). S. 146-154.
4. Council Directive 2009/119/ES of 14 September 2009 obliges Member States to maintain a minimum level of reserves of crude oil and/or petroleum products. URL : https://ips.ligazakon.net/document/EU090139?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.53672430.759990127.1713508850-586931611.1713508850#_gl=1*mgd510*_gcl_au*Nzk5OTMyNTMwLjE3MTM1MDg4NDk.
5. Karpenko A.V. At risk: how to protect stocks of products and consumables? Inventory insurance: web site. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=v-zoni-riziku-ak-zahistiti-zapasi-produkcii-ta-vitratnih-materialiv>.
6. Kovalenko S.A. State Material Reserve of Ukraine: Problems and Prospects of Functioning .//Bulletin of KhNAU. Economic sciences. Kharkiv, 2016. № 1. S. 100-108.
7. Melnik V.I., Pogryshchuk B.V. Organizational and economic foundations of the promising development of the state reserve of Ukraine. Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series Economics. Uzhgorod, 2020. Vol. 1 (55). S.48-52.
8. On State Reserves: Law of Ukraine of August 09, 2023 №. 3310 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3310-20#Text>.
9. Sakharova O.B. Features of detection of crimes committed in the process of release of material assets from the state reserve of Ukraine//Science and Law Protection. 2019, № 1(43). S. 236-245.
10. Strategy for reforming the state material reserve system for the period until 2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 19, 2022 No. 771 - p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2022-%D1%80#Text>
11. Property insurance against disaster risks. Insurance: web site. URL: <https://consoris.com.ua/mayno/>.